

УДК 657.22

О. В. Макаrchук*Українська академія друкарства***Ю. Ю. Печора***Львівський державний університет внутрішніх справ***СТРАТЕГІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

Розглянуто теоретичні засади, які регламентують здійснення стратегічного управління економічною безпекою підприємства.

Економічна безпека, стратегія, стратегічне управління, ефективність, загроза

Глобалізація економіки, жорстка конкуренція, скорочення життєвого циклу продукції й термінів її виведення на ринок, необхідність впровадження нових технологій та мінливість умов ведення бізнесу потребують нових підходів до організації процесу управління економічною безпекою підприємницьких структур, а відтак вимагають якісно іншого розміщення акцентів і встановлення нових пріоритетів, орієнтації на довгостроковий розвиток підприємства, одним з основних елементів якого є грамотне стратегічне управління.

Розробці основ стратегічного управління присвячені роботи таких відомих зарубіжних учених, як Р. Акофф, Б. Альстред, І. Ансофф, О. Віханський, І. Герчникова, П. Доль, П. Друкер, Дж. Лемпел, Г. Мінцберг, М. Портер, С. Попов, А. Стрікланд, А. Томпсон, Р. Фатхудінов, К. Хаттен, Дж. Хіттенс, Д. Шендел та інших.

Значний внесок у формування сучасного розуміння поняття «економічна безпека» та розроблення відповідних методологічних засад її гарантування зробили вітчизняні вчені О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіук, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін й ін. Водночас окремі аспекти цієї важливої проблеми залишаються поза увагою науковців, це стосується, зокрема, і необхідності розгляду та розроблення методичних засад стратегічного управління економічною безпекою підприємства.

Метою нашої статті є обґрунтування сутності стратегічного управління економічною безпекою підприємства.

Стратегічне управління, яке ще наприкінці минулого століття ввійшло в практику провідних американських та європейських фірм, для вітчизняних підприємств є досить новим і мало зрозумілим явищем. Проте, як підтверджує

світовий досвід, саме стратегічне управління дозволяє вирішити проблеми адаптації до швидкої зміни зовнішнього середовища, забезпечити конкурентоспроможність і довгостроковий успіх підприємства.

В економічній літературі поняття «стратегія» з'явилося порівняно недавно, його запозичено з військової сфери. Етимологічно термін «стратегія» походить від грецького слова *strategia* (*stratos* — військо й *ago* — веду) й означає мистецтво ведення війни.

У сучасних умовах не лише щодо військової, але й економічної сфери стратегія є важливим і невід'ємним елементом управління як на рівні держави, так і стосовно окремого підприємства. У найбільш загальному варіанті вибір стратегії означає, що з усіх можливих шляхів розвитку і способів дії, які можна визначити для підприємства, воно обирає конкретний напрям, котрий забезпечує досягнення поставлених цілей з урахуванням власних можливостей, тобто наявних ресурсів, і тенденцій зміни зовнішнього середовища. Добре розроблена стратегія є запорукою підвищення конкурентоспроможності підприємства, досягнення встановлених цілей, забезпечення стабільної ринкової позиції та його фінансової стійкості.

У наукових працях А. Чандлера, І. Ансоффа [1], Д. Стейнлера та М. Портера [8] стратегія визначається як метод або спосіб встановлення довгострокових цілей підприємства. На думку П. Дойля, стратегію слід трактувати як напрямок, в якому рухається компанія, виконуючи поставлені завдання [3]. А. Томпсон, А. Стрікланд [9] та І. Герчикова [2] вважають, що стратегія підприємства — це система заходів або набір дій, які забезпечують досягнення конкретних визначених компанією цілей.

Узагальнюючи точку зору відомих науковців М. Мескона, М. Альберта, Ф. Хедоурі, В. Стівенсона, Р. Фатхудинова, В. Василенка та Т. Ткаченко, можна стверджувати, що під стратегією доцільно розуміти довгостроковий план чи програму дій керівництва підприємства, спрямованих на досягнення конкретних визначених цілей: зміцнення позиції на ринку, задоволення потреб споживачів, досягнення конкурентних переваг тощо. Водночас необхідно взяти до уваги і точку зору В. Немцова та Л. Довгань [7], які справедливо вважають, що стратегія не вирішує всіх проблем організації, зокрема, вона не забезпечує миттєвого результату, реалізації продукції в запланованому обсязі, безпомилкового прогнозу майбутнього, обов'язкового виживання підприємства в довгостроковому періоді тощо.

На наш погляд, стратегія економічної безпеки — це сформована сукупність заходів, адекватних стану й тенденціям зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, що відповідно до наявних ресурсів забезпечує стійке функціонування і необхідні тенденції розвитку згідно з обраною місією [4].

Відповідно до сформованого визначення, базовими при формуванні стратегії економічної безпеки певного суб'єкта господарювання повинні бути такі позиції:

існування певних обмежень щодо розроблення та реалізації стратегії економічної безпеки підприємства, що зумовлюються економічним потенціалом підприємства, агресивністю і динамікою зовнішнього середовища;

стратегія економічної безпеки підприємства повинна враховувати та бути адекватною макро- і мікроекономічній ситуації в країні (особливо при орієнтації на зовнішньоекономічну діяльність), оскільки неможливо виробити правила і прийоми функціонування підприємства поза зв'язком із зовнішнім середовищем, створити ефективну систему захисту та використання ринкових можливостей;

найважливіші елементи стратегії економічної безпеки підприємства, які є системоутворювальними, повинні визначатися виходячи зі специфіки й напрямів діяльності конкретного підприємства та глобальної мети його розвитку;

забезпечення взаємозв'язку сукупності елементів економічної стратегії за допомогою яких буде здійснюватися досягнення глобальної стратегічної цілі діяльності підприємства;

багатоваріантність напрямів розвитку;

комплексність розроблення стратегії.

Сформоване визначення та засади розроблення стратегії економічної безпеки уможливають ретельне дослідження суті стратегічного управління економічною безпекою підприємства. Насамперед доцільно підкреслити, що існує кілька базових визначень стратегічного управління. Так, Д. Шендел і К. Хаттен розглядають його як «процес визначення і встановлення зв'язку організації з її оточенням, що полягає в реалізації вибраних цілей і в намаганні досягнути бажаного стану взаємовідносин з оточенням за допомогою розподілу ресурсів, що дозволяє ефективно і результативно діяти організації та її підрозділам». Згідно з Дж. Хіттенсом, стратегічне управління — це процес управління з метою реалізації місії організації шляхом управління взаємодією організації з її оточенням. Дж. Піро та Р. Робертсон визначають стратегічне управління як набір рішень і дій, спрямованих на формування та виконання стратегій, розроблених для того, щоб досягти цілей організації [6].

Вважаємо, відповідно до процитованих визначень однією з найважливіших проблем сьогодення, яка потребує вирішення, є не лише усвідомлення керівництвом кожного підприємства сутності стратегічного управління як необхідного принципу збереження й розвитку підприємств у сучасних економічних умовах, як інструменту тривалого, постійного наближення організацій до вищого рівня якості продукції та управління, але й налагодження діалогу щодо розуміння цих аспектів кожним працівником. Стратегія розробляється не лише для вищого керівництва, вона є вказівником розвитку підприємства, тобто орієнтиром для кожного члена трудового колективу. Реалізація стратегії найбільшою мірою залежить від розуміння її суті кожним працівником.

Стратегічне управління економічною безпекою підприємства, на нашу думку, передусім повинно підпорядковуватися головній меті та ключовим за-

вданням економічної стратегії підприємства, передбачати можливі зміни зовнішнього середовища з метою реалізації ряду адаптивних заходів для недопущення виникнення ризиків і загроз, які б спричинили зростання рівня небезпеки, спиратися на наявні ресурси й сприяти використанню додаткових можливостей, які можуть виникнути у внутрішньому середовищі.

Як і будь-який новий напрям розвитку менеджменту, стратегічне управління економічною безпекою підприємства поєднує низку методологічних і методичних підходів. Домінуючою є концептуальна модель ієрархічного аналізу, планування, виконання та контролювання, запропонована Ф. Котлером [5]. Згідно з цією моделлю основами стратегічного управління економічною безпекою підприємства є: аналіз зовнішнього середовища; діагностика рівня економічної безпеки підприємства; визначення місії та цілей; розробка, оцінка та вибір альтернативних стратегій у розрізі основних функціональних складових; реалізація стратегії; оцінка результатів та зворотний зв'язок.

Методологічною базою стратегічного управління економічною безпекою підприємства є системний і ситуаційний підходи. Головне завдання концепції системного підходу полягає в тому, щоб, спираючись на розуміння системи як комплексу взаємопов'язаних елементів, знайти сукупність законів і принципів, які пояснюють поведінку, функціонування і розвиток систем різних класів. Він дає змогу обґрунтовано вирішувати завдання оптимізації структури та функціонування таких великих і складних систем, як підприємства. Ситуаційний підхід передбачає орієнтацію процесів організації та управління в середині підприємства на сукупність різних змін, що характеризують певну ситуацію. Методи управління застосовують відповідно до ситуації, фактично-го рівня безпеки та ступеня агресивності зовнішнього середовища.

Узагальнюючи вищевикладене, варто підкреслити, що побудова системи стратегічного управління економічною безпекою підприємства для кожного підприємства повинна здійснюватися з урахуванням його індивідуальних особливостей: галузі, технології, організаційної структури, наявності стратегічного бачення в менеджерів усіх рівнів. Організацію стратегічного управління економічною безпекою підприємства необхідно удосконалювати відповідно до етапів розвитку підприємства та зміни зовнішнього середовища.

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. ; сокр. пер. с англ. ; науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. — М. : Экономика, 1989. — 519 с. 2. Герчикова И. Н. Менеджмент : учеб. / И. Н. Герчикова; 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. — 501 с. 3. Дойль П. Менеджмент: стратегия и тактика / пер. с англ.; под. ред. Ю. Н. Каптуревского. — СПб. : Питер, 2001. — 480 с. 4. Макаруч О. В. Стратегія економічної безпеки підприємства: обґрунтування та окремі методичні засади формування / О. В. Макаруч // Наук. зап. (Укр. акад. друкарства). — 2013. — № 1. — С. 100–105. 5. Мартиненко М. М. Стратегічний менеджмент : підруч. / М. М. Мартиненко, І. А. Ігнат'єва. — К. : Каравела, 2006. — 320 с. 6. Мізюк Б. М. Стратегічне управління : підруч. / Б. М. Мізюк ; 2-ге вид., переробл. і доповн. — Львів : Магнолія плюс, 2006. — 392 с. 7. Немцов В. Д. Стратегічний менеджмент : навч. посіб. / В. Д. Немцов, Л. Є. Довгань. — К. : ТОВ „УВПК„ЕксОб”, 2004. — 560 с. 8. Портер М.

Конкурентное преимущество: Как достичь высокого результата и обеспечить его устойчивость / Майкл Е. Портер ; пер. с англ. — М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. — 715 с. 9. Томпсон-мл А. А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа / А. А. Томпсон-мл, А. Дж. Стрикленд; 12-е изд. ; пер. с англ. — М.: Изд. дом „Вильямс”, 2006. — 928 с.

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ПРЕДПРИЯТИЯ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ

В статье рассмотрены теоретические основы, регламентирующие осуществление стратегического управления экономической безопасностью предприятия.

STRATEGIC MANAGEMENT OF ECONOMIC SECURITY FIRM: THEORETICAL ASPECTS

In the article the theoretical principles that govern the strategic management of economic security company.

Стаття надійшла 06.11.2014